

Mozart

Symfonie nr. 40

Sibelius

Valse triste

Schumann

Symfonie nr. 1

ZAANS SYMFONIE ORKEST

TOONKUNST

o.l.v. Geerten Kooi

zaterdag 13 mei 2000 20.15 uur
in het Saenredam College te Zaandijk

Toegangsprijs f 15,00 CJP en 65+ f 12,50

BEWIJS VAN TOEGANG

Programma

MOZART SYMFONIE Nr. 40

Allegro molto
Andante
Menuetto. Allegretto
Finale. Allegro assai

SIBELIUS VALSE TRISTE

pauze

SCHUMANN SYMFONIE Nr. 1

Andante un poco maestoso - Allegro molto vivace
Larghetto- *attaca*
Scherzo. Molto vivace
Allegro animato e grazioso

Het **Zaans Symfonie Orkest Toonkunst** is een vereniging van amateur-musici, opgericht in 1945 als orkestafdeling van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, afdeling Zaandam en Omstreken.

De afdeling van de Maatschappij werd in 1924 opgericht als koorvereniging. Door gebrek aan herenleden werd het koor in 1976 opgeheven.

Het symfonieorkest repeteert elke dinsdagavond in het Vinkenest, Vinkenstraat 2a, Wormerveer.

Als u mee wilt spelen, kom dan eens langs op een repetitie.

Als u vaker naar ons wilt luisteren, wordt dan donateur. U krijgt als donateur per jaar voor ten minste twee van onze concerten een toegangkaart gratis thuis gestuurd.

Secretariaat: Treilerstraat 27B, 1503 JB, Zaandam, 075-6168354.

Geerten Kooi werd op 3 april 1959 geboren te Amsterdam. Hij beëindigde zijn conservatoriumstudie viool bij Jean-Luis Stuurup in 1990. Hij speelde als violist en concertmeester mee met verschillende ensembles in Amsterdam. Vanaf 1984 geeft hij ook vioolles. Als dirigent leidde hij een salonorkest en het Fortuinensemble. Ook als vioolbouwer is hij al langere tijd actief.

Sinds 1999 is hij dirigent van het Zaans Symfonie Orkest Toonkunst

Robert Schumann (1810-1856)

Na zijn rechtenstudie wijdde Schumann zich met groot enthousiasme aan het pianospel. Zijn carrière eindigde toen hij zijn rechterhand had verwond. Vanaf dat moment richtte hij zich op het componeren en zijn werk bij het "neue Zeitschrift für Musik", van 1834 tot 1844 was hij redacteur en zijn essays en recensies waren van groot belang voor de romantische beweging. Schumann componeerde tot 1840 alleen voor piano, in die periode ontstonden zijn belangrijkste werken. Onder zijn voornaamste langere werken vallen de "fantasie" in C-majeur op.17 (1836) en "etudes symphoniques", een verzameling variaties voor piano. Daarnaast schreef hij nog andere variatiereeksen en drie sonates. Verder bestaat zijn piano-oeuvre uit korte stukken die hij meestal samenbracht in losjes geordende cycli.

Schumann wilde niet dat zijn muziek alleen werd beschouwd als ordening van geluid, maar ook als de muzikale vormgeving van poëtische beelden of literaire vormen. Zijn muziek belichaamt de diepten, tegenstellingen en spanningen van de romantische geest. Soms is ze vurig of dromerig, dan weer onstuimig, koddig, overpeinzend of wijs. In de muziek na 1842 is goed te horen dat hij zich liet beïnvloeden door het werk van Bach.

Een raadgeving van Schumann aan jonge componisten was: 'Speel vlijtig de fuga's van de grote meesters, in het bijzonder die van J. S. Bach. Laat het "wohltemperierte Klavier" je dagelijks brood zijn, en je zult zeker een groot componist worden.'

Schumanns pianomuziek heeft niet het doel de luisteraar te imponeren door louter bravoure. Toch is ze volledig op het instrument toegeschreven.

Slechts enkele jaren voor hij tot de compositie van zijn eerste symfonie kwam bezocht Schumann Wenen. Daar ontdekte hij een werk dat bij hem de kiem legde als componist van symfonieën. Het werk in kwestie was de "grote" symfonie van Schubert in C majeure die voor Schumann de ideale romantische symfonie belichaamde door zijn geheel eigen wijze van instrumentatie. Of zoals hij zelf zei: "Door de lengte en breedte van de vorm en de volledige onafhankelijkheid van Beethoven's symfonieën."

Dat de ontdekking van het werk van Schubert een durende invloed op hem had moge blijken uit zijn **eerste Symfonie** opus 38 die een aantal opvallende overeenkomsten heeft met de genoemde symfonie van Schubert. Net als bij Schubert laat hij de symfonie beginnen met een thema dat als motto geldt, in de vorm van een unisono van hoorns en trompetten ("als van een afstand, van omhoog") waarvan de melodische vorm en opvallend gepuncteerde ritme duidelijk naar het model van Schubert zijn gecomponeerd. Bij Schumann werkt het thema door in de meest uiteenlopende vormen die de symfonie een eenheid verlenen in weerwil van de variatie aan expressie en muzikaal karakter.

De symfonie werd in een onwaarschijnlijke korte tijd geschreven: tussen 23 en 26 januari 1841. De troetelnaam "Lente symfonie" is toegevoegd naar aanleiding van de uitspraak van de componist: "Ik schreef de symfonie aan het einde van de winter van 1841; het was het *élan* van de lente dat de mens elk jaar vernieuwt, tot het eind van zijn leven." Toch was Schumann volstrekt niet geïnteresseerd in het vertalen van natuurlijke gebeurtenissen in muzikale termen op de wijze die toen voor programma-muziek in de mode was. Hij was veel meer bezig zijn gedachten en gevoelens in een muzikaal hoogstaande vorm te vertalen.

De twee uiterste delen, die beide naar een sonate gevormd zijn, ademen de vibrerende vreugde van de lente. In contrast daarmee word het Larghetto en het ritmische Scherzo gedomineerd door sombere tonen.

Het overweldigende succes van de eerste uitvoering, die plaatsvond op 31 maart 1841, stimuleerde Schumann meer symfonische werken te schrijven. Hij schreef datzelfde jaar zijn symfonie in D mineur, maar door de weinig succesvolle première liet hij het werk tien jaar rusten voordat hij het tenslotte omwerkte tot zijn vierde Symfonie.

Jean Sibelius (1865-1957)

Sibelius studeerde vanaf 1886 in Helsinki bij Wegelius, ook gestimuleerd door Busoni. Hij ambieerde in die tijd ook violist te worden. In 1889 ging hij naar Berlijn om zijn studie compositie voort te zetten bij Becker. Een jaar later naar Wenen bij Goldmark en Fuchs. Hij keerde terug in Helsinki in 1891 maakte meteen indruk met zijn symfonie Kullervo, hoewel het hem nog een decennium kostte om een consistente, eigen stijl te ontwikkelen en los te komen van de belangrijke invloed van Tsjaikowski. Belangrijke voorbeelden van die stijl zijn de Karelia suite, het grandioze Finlandia en zijn eerste twee symfonieën. Zoals deze titels al suggereren werd hij

gestimuleerd door de Finse nationalistische beweging (tot 1917 was Finland een groothertogdom in het Russische rijk), door het lezen van de Finse mythologie en deels door de volksmuziek van de Karelia. Maar de belangrijkste stimulans was zuiver muzikaal. Hij bezat een gevoel voor vorm die zeldzaam was in de 20^e eeuw. Zijn symfonieën laten een verfijning horen die de Franse criticus Marc Vignal de uitspraak ontlokte: "Sibelius is de aristocraat onder de symfonie-componisten."

De Valse triste is een onderdeel van zijn toneelmuziek opus 44 uit 1903 met de titel "De Dood". Het is een harmonisch origineel stuk waarin droom en realiteit op een boeiende wijze worden vervlochten in een dans met de dood. Geheel ten onrechte schrijven velen Sibelius door dit stuk een valse reputatie toe van sentimentalisme.

Noteer alvast de datum van ons volgende concert:

25 november

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Mozarts kinderjaren en vroege jeugd (569)

Geboren in Salzburg, 1756, toonde Wolfgang al van jongs af aan een groot talent te zijn. Zijn vader Leopold, zelf een gewaardeerd componist/dirigent, zag in dat zijn eigen carrière opgeofferd moest worden om van zijn zoon een groot succes te maken en dus gaf hij Mozart vanaf het begin al pianoles, en vioolles. Net als zijn zus 'Nannerl'. Leopold nam zijn kinderen al heel vroeg mee op tournees en naar voorstellingen. Op zijn zesde was Wolfgang al een ware virtuoso. Tijdens zijn optredens als kind bracht hij naast ingestudeerde werken ook 'a prima vista'

concerten ten gehore. Ook improviseerde hij variaties, fuga's en fantasieën. Op zijn zesde schreef hij zijn eerste menuet. Op zijn negende zijn eerste symfonie. Op zijn elfde zijn eerste oratorium. Op zijn twaalfde zijn eerste opera. Dankzij de voortreffelijke opleiding die hij van zijn vader had gehad raakte Wolfgang al snel thuis met alle Europese muziekgenres van zijn tijd. Zo werd zijn werk een synthese van nationale stijlen, een spiegel die de muziek van een heel tijdperk reflecteerde, omlijst door zijn genie.

Zijn 'wanderjahre' hadden als gevolg dat hij, door zijn strenge opvoeding, op latere leeftijd zijn frustraties uitte in kindsheid, vulgariteiten e.d. Maar humor had Mozart zeker. Mozart kreeg tijdens zijn verblijf in Parijs (1764) veel bewondering voor de Duitse componist Schobert en op latere leeftijd bewerkte hij een deel van Schoberts sonate opus 17 voor piano. Ook Johann Christian Bach, die Mozart in Londen leerde kennen, had een grote blijvende invloed op hem, mede door de grote muzikale overeenkomsten die ze hadden.

In 1772 komt Mozart in contact met Haydn, die vanaf dan een belangrijke invloed heeft op Wolfgangs creatieve leven. Mozart eerste symfonieën vallen dan ook op in hun gelijkenis met die van Haydn. Waar vorm betreft is Mozart overigens veel minder avontuurlijk dan Haydn. Zijn vondsten zijn vaak zo rijk dat hij vaak afziet van een doorwerking (hetgeen Haydn wel vaak deed) en in plaats daarvan een heel nieuw thema schrijft. Zijn thema's vallen dan ook vooral vaak op door eenvoud.

Mozarts laatste drie symfonieën schreef hij in een tijd van ongeveer zes weken in de zomer van 1788, waarvan de Symfonie nr. 40 op 25 juli. Hoewel ze behoren tot de meest invloedrijke en belangrijkste symfonieën die gecomponeerd werden tijdens de achttiende eeuw, wordt er wel beweerd dat ze tijdens Mozart's leven nooit zijn uitgevoerd. Dat lijkt zeer onwaarschijnlijk, niet alleen vanwege de wijze waarop Mozart met zijn muziek omging, maar ook vanwege de snelle verspreiding en populariteit van deze stukken, speciaal van de symfonie die we vanavond spelen en ook van de Jupiter symfonie. Zijn herziening van de 40^e met toevoeging van klarinetten (de versie die we uitvoeren) suggereert verder zijn praktische invallen. Er waren ook verschillende gelegenheden waar de stukken konden worden gespeeld; een opmerking in een brief van juni 1788 suggereert dat hij de stukken gepland heeft voor concerten in Leipzig in 1789, in Frankfurt in 1790 en in Wenen in 1791.

Het is nooit duidelijk geworden welke bezetting Mozart bedoeld heeft voor zijn laatste symfonieën. Hoewel hij enthousiast was over een grote bezetting, zoals hij in een brief aan zijn vader meldde op 11 april 1781 toen hij sprak over een eerder werk: "De symfonie klonk prachtig. Er waren 40 violen, de blaasinstrumenten werden gedubbeld, er waren tien altviolen, tien bassen, acht cello's en zes fagotten." De tijdgenoten van Mozart waren zich bewust van de problemen van zo'n grote bezetting van het orkest. De kracht en brillance daarvan gaan vaak ten koste van helderheid, flexibiliteit en intimiteit. Er was wel een zekere traditie om speciale "monster"concerten te geven. Voorbeelden zijn te vinden bij Corelli in Rome en de Londense herdenking van Händel in 1784. Grote orkesten waren ook een traditie bij de jaarlijkse Lenten benefiet concerten door de Weense Musikverein om weduwen en wezen van collega's te steunen. Het is begrijpelijk dat daarbij veel musici hun medewerking wilden verlenen. Aan zo'n concert refereert Mozart in de genoemde brief.

De toevoeging van de, door Mozart zo geliefde klarinetten, aan de notatie van de 40^e Symfonie ergens in de periode 1788-1791 is een bijzonderheid van het werk. Zijn reactie op de veranderende uitvoeringspraktijk wordt wel bevestigd door aanpassingen in opera's. Dat zijn overigens weinig veranderingen in instrumentatie en meer in de inhoud. Er is veel geschreven over het idioom zoals dat door Mozart voor blazers is toegepast.

**Nederlandse
Klassieke
Vakhandel**

COCO *klassiek*

Sav. Lohmanstraat 3
1501 NG Zaandam
Tel. 075 - 35 37 87